

มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้บริโภค: ศึกษากรณีสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ใหม่

พันตำรวจตรีหญิงทิพย์รัตน์ แก้วน้าใส*
รองศาสตราจารย์ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์**

บทคัดย่อ

เมื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้บริโภคกรณีเช่าซื้อรถยนต์ใหม่ ซึ่งในปัจจุบันการเช่าซื้อรถยนต์ใหม่เป็นรูปแบบหนึ่งในการให้สินเชื่อโดยผู้ประกอบการธุรกิจให้สินเชื่อเช่าซื้อรถยนต์ใหม่ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ประกอบการในรูปของสถาบันการเงินหรือบริษัทในเครือของผู้จัดจำหน่ายรถยนต์ จึงทำให้เกิดปัญหาความไม่เท่าเทียมกันเรื่องอำนาจการต่อรองในสัญญาของผู้เช่าซื้อใหม่ในทางปฏิบัติสัญญาเช่าซื้อที่มีลักษณะเป็นสัญญาสำเร็จรูปที่ฝ่ายผู้ให้เช่าซื้อเป็นผู้จัดเตรียมสัญญา ผู้เช่าซื้อเพียงแต่ลงลายมือชื่อในสัญญาเท่านั้น ขณะเดียวกันสัญญาเช่าซื้อดังกล่าวก็มีลักษณะที่คู่สัญญาฝ่ายผู้เช่าซื้ออยู่ในสภาวะจำยอมที่ต้องเข้าทำสัญญาด้วย มีผลทำให้การบังคับใช้กฎหมายกับข้อตกลงในสัญญาเช่าซื้อที่ผู้ให้เช่าซื้อฉ้อโกงในสัญญาเพื่อยกเว้นความรับผิดชอบตน และจะใช้อ้างเพื่อบังคับตามสัญญาว่าผู้เช่าซื้อสมัครใจเข้าทำสัญญาเองโดยผู้เช่าซื้อรถยนต์ใหม่จำนวนไม่น้อยที่เข้าทำสัญญา ทั้งที่ไม่เข้าใจถึงสาระสำคัญและข้อตกลงในสัญญาเช่าซื้อเนื่องจากข้อตกลงในสัญญาใช้ถ้อยคำที่มีความซับซ้อนและต้องอาศัยการตีความจากผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายส่งผลให้ผู้เช่าซื้อรถยนต์ใหม่ไม่ทราบถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเองตามที่ปรากฏในสัญญาเช่าซื้อได้อย่างแท้จริง

จากการศึกษาวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้เช่าซื้อรถยนต์ใหม่ที่ได้การศึกษาวិเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายของประเทศไทยกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่ากฎหมายคุ้มครองผู้เช่าซื้อรถยนต์ใหม่ของประเทศสหรัฐอเมริกาและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีมาตรการที่บังคับใช้เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เช่าซื้อรถยนต์ใหม่โดยตรง มีความสอดคล้องและใช้บังคับได้จริงกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน เป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้เช่าซื้อรถยนต์ใหม่และส่งผลถึงสภาพทางเศรษฐกิจที่ดีของประเทศ ทั้งนี้ในส่วนของการกำหนดมาตรการทางกฎหมาย ที่จะเป็นการแก้ไขปัญหาด้านการเช่าซื้อรถยนต์ใหม่นั้น ผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า ควรตรากฎหมายขึ้นมาบังคับใช้เป็นการเฉพาะแก่กรณี โดยกฎหมายที่ตราขึ้นนั้น ควรมีเนื้อหาสาระที่สำคัญ คือ บทนิยามศัพท์ที่ใช้เฉพาะสำหรับสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ เช่น คำว่าชำระดอกเบี้ยร่อน ในส่วนของข้อตกลงในสัญญาเช่าซื้อรถยนต์

* นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

** ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ใหม่ การกำหนดอัตราดอกเบี้ย ค่าตอบแทนอื่นๆ ในสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ใหม่ให้มีการกำหนดมาตรฐานที่จะนำไปคำนวณอัตราดอกเบี้ยเฉพาะธุรกิจเช่าซื้อรถยนต์ใหม่ที่เป็นธรรม และกรณีชำระครบพร้อมให้มีเนื้อหาบังคับให้ผู้ผลิตรถยนต์ใหม่ต้องร่วมรับผิดชอบกับผู้จำหน่ายที่มีต่อผู้เช่าซื้อรถยนต์ใหม่และผู้เช่าซื้อรถยนต์ใหม่ไม่จำเป็นต้องรับภาระการพิสูจน์ตลอดจนผู้เช่าซื้อสามารถขอเปลี่ยนรถยนต์คันใหม่ได้เมื่อเข้าเงื่อนไขตามที่กฎหมายตราขึ้น ดังเช่นหลักการของกฎหมายแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา รวมทั้งให้ผู้ให้เช่าซื้อและผู้เช่าซื้อต่างมีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ใหม่ต่อกันได้ โดยกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวไว้ในกฎหมายรวมทั้งผลจากการบอกเลิกสัญญาอย่างชัดเจน ทั้งนี้เนื้อหาในการกำหนดคุณสมบัติขององค์กรและบุคคลากร และให้อำนาจตามกฎหมายในการทำหน้าที่ควบคุมและให้ความรู้และช่วยเหลือผู้บริโภคตามกฎหมายที่ตราขึ้นใหม่ กำหนดมาตรการที่มีบทลงโทษหากมีการฝ่าฝืน หรือใช้วิธีการเลี่ยงข้อกฎหมายที่มีการบังคับใช้รวมทั้งเนื้อหาที่ต้องปรับใช้กฎหมายหลายฉบับ ให้นำมารวบรวมไว้ในกฎหมายเฉพาะโดยตราเป็นพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์ใหม่เพียงฉบับเดียว

1. บทนำ

หากพิจารณาความต้องการและการตัดสินใจของผู้ซื้อในการซื้อรถยนต์ กระบวนการในการตัดสินใจของผู้ซื้อทุกคนย่อมอยู่ภายใต้ความคาดหวังที่ต้องการซื้อรถยนต์ที่มีสภาพสมบูรณ์ แข็งแรง สวยงาม ไม่มีตำหนิ ไม่เคยผ่านการใช้งานมาก่อนเหมือนรถยนต์มือสองที่มีโอกาสชำระครบพร้อมได้ง่ายในขณะที่ใช้งาน เนื่องจากสิ่งของใดเมื่อผ่านการใช้งานมาแล้วย่อมเป็นเรื่องธรรมดาที่เสี่ยงต่อความเสียหาย ชำรุดบกพร่อง ดังนั้น เมื่อผู้ซื้อต้องการที่จะตัดสินใจซื้อรถยนต์สักคันหนึ่งเพื่อเป็นสื่ออำนวยความสะดวกแก่ตนเองและครอบครัวโดยทั่วไปผู้ซื้อจะต้องพิจารณาจากยี่ห้อ รูปแบบ ราคา การใช้งานเป็นหลัก มีการเลือกสรรจนเป็นที่ถูกอกถูกใจ และที่สำคัญการที่ผู้ซื้อเลือกที่จะซื้อรถยนต์ใหม่ก็เพื่อหลีกเลี่ยงภาระในการบำรุงรักษา ซ่อมแซม ดังเช่นรถยนต์มือสอง โดยผู้ซื้อทราบดีว่ามีความเสี่ยงกับปัญหาในการบำรุงรักษา ซ่อมแซม และราคาก็แตกต่างกันมากด้วย ทั้งนี้โดยสภาพของรถยนต์มือสอง ผู้ซื้อย่อมไม่มีความคาดหวังถึงสภาพที่สมบูรณ์เช่นเดียวกับรถยนต์ใหม่แน่นอนเพราะรถยนต์ใหม่เป็นรถยนต์ที่ไม่เคยผ่านการใช้งาน ย่อมต้องมีคุณสมบัติและสภาพที่สมบูรณ์ไม่เสี่ยงต่อการบำรุงรักษาหรือชำระครบพร้อม แต่ความจริงของสังคมนั้น การซื้อรถยนต์ใหม่ไม่ใช่เรื่องง่ายที่ใครจะสามารถซื้อด้วยเงินสดได้ เนื่องจากรถยนต์ใหม่มีราคาสูง หากซื้อด้วยเงินสดก็จะเป็นการนำเงินก้อนจำนวนมากไปซื้อ ด้วยเหตุคนส่วนใหญ่จึงนิยมซื้อรถยนต์ด้วยวิธีการเช่าซื้อจากสถาบันการเงินที่มีอยู่อย่างแพร่หลายในปัจจุบัน แต่บางกรณีก็ไม่เป็นไปตามความประสงค์อย่างที่คาดหวังไว้ เนื่องจากพอรับรถยนต์ใหม่กลับไปใช้งานแล้ว ปรากฏว่ารถยนต์ใหม่ที่เช่าซื้อมากลับไม่สามารถใช้งานได้อย่างสมบูรณ์ อันเกิดจากความเสียหายจากความบกพร่องของรถยนต์ใหม่นั้นซึ่งตามกฎหมายเรียกว่าสินค้าชำรุดบกพร่อง ทั้งรถยนต์ใหม่นั้นยังเสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์ที่จะใช้ ส่งผลให้ผู้ขายหรือผู้

ประกอบธุรกิจต้องรับผิดชอบไม่ว่าจะเป็นการซ่อมให้หายอย่างเด็ดขาด เปลี่ยนอะไหล่ จนรถยนต์ใหม่สามารถใช้การได้ ผู้ขายหรือผู้ประกอบการธุรกิจก็มีความเข้าใจว่าได้ทำหน้าที่สมบูรณ์ตามกฎหมายแล้ว ถ้าผู้เช่าซื้อมาอ้างเรื่องซ่อมบ่อยเสียง่ายประสงคที่จะได้รถยนต์คันใหม่แทน ผู้ขายหรือผู้ประกอบการธุรกิจจะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามที่ต้องการ จึงเกิดปัญหาทางกฎหมายว่าผู้ซื้อรถยนต์ใหม่จำต้องยอมรับไว้ซึ่งความชำรุดบกพร่องนั้นโดยจำยอมหรือผู้ขายหรือผู้ประกอบการธุรกิจต้องรับผิดชอบเพียงใดผู้บริโภคหรือผู้เช่าซื้อส่วนใหญ่ที่ประสบปัญหามักคาดหวังการเปลี่ยนคืนสินค้าให้ทันที ซึ่งโดยส่วนใหญ่หากเป็นสินค้าอิเล็กทรอนิกส์หรือเครื่องใช้ไฟฟ้าที่มีราคาไม่สูงมากนัก ผู้ขายหรือผู้ประกอบการอาจมีนโยบายรับเปลี่ยนสินค้าให้โดยทันที แต่สำหรับกรณีของรถยนต์ใหม่แล้ว โดยส่วนใหญ่ผู้ประกอบการจะแสดงความรับผิดชอบด้วยการซ่อมสินค้าที่ชำรุดบกพร่องให้ก่อนหากซ่อมแล้วอาการไม่หายหรือเปลี่ยนการซ่อมใหม่ไปเรื่อย เรียกว่า ต้องซ่อมแล้วซ่อมอีก ก็จะมีการซื้อคืนสินค้าไป แต่อาจมีการคำนวณราคาที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากรถยนต์ใหม่นั้นได้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์ โดยผู้ขายหรือผู้ประกอบการไม่ยอมเปลี่ยนรถยนต์คันใหม่ให้ซึ่งทำให้ผู้ซื้อไม่ได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมายเท่าที่ควร

2. แนวความคิดรูปแบบการประกอบธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์ใหม่

การประกอบธุรกิจเกี่ยวกับเช่าซื้อรถยนต์ใหม่ มีทั้งการประกอบธุรกิจซื้อขายและการให้เช่าซื้อรถยนต์ใหม่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้ให้เช่าซื้อเป็นบริษัทผู้จำหน่ายรถยนต์ วิธีซื้อขายรถยนต์ใหม่ในประเทศไทย แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ การซื้อจากฝ่ายขายของบริษัทผู้ผลิตรถยนต์ใหม่โดยตรง การซื้อจากผู้ขายที่เป็นตัวแทนจำหน่ายที่ได้รับแต่งตั้งจากบริษัทผู้ผลิตรถยนต์ใหม่ การซื้อจากผู้ขายที่ไม่ใช่ตัวแทนขายที่ได้รับแต่งตั้งจากบริษัทผู้ผลิตรถยนต์ใหม่นั้น

2. ผู้ให้เช่าซื้อเป็นสถาบันการเงิน สถาบันทางการเงินในปัจจุบันมีความสำคัญต่อการประกอบธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์ใหม่ ซึ่งประเภทของสถาบันการเงินตามพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน พ.ศ. 2523 มาตรา 3 กำหนดประเภทของสถาบันการเงินไว้ ดังนี้ ธนาคารแห่งประเทศไทย ธนาคารพาณิชย์ ตามกฎหมายว่าด้วยการธนาคาร บริษัทเงินทุน บริษัทหลักทรัพย์ และบริษัทเครดิตฟองซิเอร์ ตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ สถาบันการเงินอื่นที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังกำหนด โดยคำแนะนำของธนาคารแห่งประเทศไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังได้ออกประกาศกระทรวงการคลังในราชกิจจานุเบกษา และนิติบุคคลที่มีกฎหมายเฉพาะจัดตั้งขึ้น เช่น บริษัทประกันวินาศภัยที่ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2535 บริษัทประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมขนาดที่ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติบริษัทประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมขนาดย่อม พ.ศ. 2534 บริษัทบริหารสินทรัพย์ที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. 2544 เป็นต้น

3. ผู้ให้เข้าซื้อได้เป็นบริษัทผู้จัดจำหน่ายรถยนต์หรือเป็นสถาบันการเงินการประกอบธุรกิจเช่าซื้อรถยนต์ใหม่จากสถาบันการเงิน (วริยา งามนิล, 2544, น.52) ปัจจุบันได้มีตัวแทนจำหน่ายรถยนต์ใหม่ โดยแต่ละแห่งมีวิธีการให้บริการแก่ลูกค้า เพื่อสร้างความสนใจให้ลูกค้า ทั้งอำนวยความสะดวก และโน้มน้าวลูกค้าให้ตัดสินใจซื้อรถยนต์ใหม่ได้ง่ายขึ้นโดยการโฆษณาและการให้ “บริการแบบครบวงจร” นั่นคือ ในกรณีลูกค้าขาดเงินสดหรืออาจมีเงินไม่เพียงพอบริษัทก็จัดหาบริการจากบริษัทที่ไม่ใช่สถาบันการเงิน โดยไม่จำเป็นต้องวางเงินดาวน์ ชำระเงินเป็นงวดๆ จนกว่าจะครบสัญญา ลูกค้าผู้เช่าซื้ออาจมีรถยนต์คันเดิมมาแลกเปลี่ยน หรือหากไม่มีรถยนต์มาแลกเปลี่ยนก็อาจจะซื้อรถยนต์คันใหม่ ด้วยวิธีเช่าซื้อจากผู้ให้เช่าซื้อที่ไม่ใช่สถาบันการเงิน ลูกค้าก็สามารถมีรถยนต์ใหม่ใช้ได้โดยไม่ยากแต่ผู้เช่าซื้อรถยนต์ใหม่ต้องยอมเสียดอกเบี้ยที่สูงกว่าการเช่าซื้อที่เป็นบริษัทผู้จัดจำหน่ายรถยนต์หรือเป็นสถาบันการเงิน สถาบันการเงินในระบบนั้น เป็นสถาบันการเงินที่ถูกตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยมีกฎหมายและระเบียบข้อบังคับควบคุมการดำเนินงานของสถาบันการเงินในแต่ละประเภท

ส่วนผู้ให้เช่าซื้อที่มีได้เป็นบริษัทผู้จัดจำหน่ายรถยนต์ใหม่หรือเป็นสถาบันการเงินซึ่งอาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าสถาบันการเงินนอกระบบ เป็นสถาบันการเงินที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ไม่มีกฎหมายและระเบียบข้อบังคับควบคุมการดำเนินงาน เช่น การกู้ยืมกันโดยตรง การเล่นแชร์ สินเชื่อทางการค้า การซื้อขายลดเช็ค เป็นต้น สถาบันการเงินนอกระบบมีลักษณะที่แตกต่างกันไปหลายรูปแบบและยากต่อการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งในทางข้อเท็จจริงแล้วอาจไม่เรียกว่าเป็นสถาบันการเงินก็ได้ เพราะกฎหมายมิได้รับรอง

3. มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคจากการเช่าซื้อรถยนต์ใหม่ของประเทศไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ

จากการศึกษาพบว่าประเทศสหรัฐอเมริกาเน้นให้ความสำคัญกับการกำหนดเนื้อหาของกฎหมายให้เป็นการป้องกันปัญหา พร้อมทั้งกำหนดเงื่อนไข และรายละเอียดที่สามารถนำมาปรับกับข้อเท็จจริงหากเกิดข้อพิพาทจากกรณีของปัญหารถยนต์ที่ไม่ปลอดภัยหรือมีข้อบกพร่องไว้อย่างชัดเจน รวมถึงกฎหมายที่ออกมารับรองสำหรับใช้บังคับให้ผู้ประกอบการต้องรับผิดชอบ และเมื่อกล่าวถึงกฎหมายที่จะนำมาใช้เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค อย่างกรณีสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ใหม่ ก็ได้มีกฎหมายเลมอน(Lemon Law) และกำหนดให้มีกฎหมายเลมอนซึ่งเป็นกฎหมายของการคุ้มครองผู้บริโภคในทุกมลรัฐ (Lamon check, 2010, http://www.carlemon.com/lemon/ny_law.html) โดยจะมีเนื้อหาของกฎหมายที่แตกต่างกันก็เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมแต่ละมลรัฐ จึงเรียกว่า กฎหมายเลมอนระดับมลรัฐ ในส่วนของการระงับข้อพิพาทตามกฎหมายเลมอน (Lemon Law) นั้น มีการดำเนินการโดยองค์กรระงับข้อพิพาทของรัฐ(สุขุม ศุภนิธย์, 2544, น.72) ซึ่งจะดำเนินการโดยอัยการ ทั้งนี้ยังมีองค์กรระงับข้อพิพาทของเอกชนที่ดำเนินการโดยหน่วยงานเอกชน

อิสระหรือจัดตั้งและดำเนินการโดยผู้ประกอบการกลุ่มอุตสาหกรรมรถยนต์เอง โดยต้องอยู่ภายใต้บังคับตามกฎหมายเลมอนของมลรัฐนั้นๆ

สำหรับในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีกับการระงับข้อพิพาททางเลือก (มันทนา พรณพนาพันธ์, 2550, น.69) พบว่าส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการโดยหอการค้า สมาคม องค์การของรัฐ หรือองค์กรวิชาชีพอื่นๆ ซึ่งมีจำนวนไม่มากนักที่จะดำเนินการโดยองค์กรผู้บริโภค โดยหน่วยงานระงับข้อพิพาททางเลือกทั้งหมด ไม่ใช่หน่วยงานทางกฎหมายซึ่งเป็นเพียงบริการเสริมให้กับหน่วยงานทางกฎหมายเท่านั้น และในเรื่องของการก่อตั้งองค์กรระงับข้อพิพาททางเลือกของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเพื่อให้บริการระงับข้อพิพาททางเลือกที่มีอยู่เป็นจำนวนหลายร้อยสถาบัน การที่สถาบันมีจำนวนมากนั้นก็เนื่องจากโครงสร้างของการเป็นสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีเขตอำนาจในการพิจารณาของหลายๆ สถาบัน เช่น การค้ารถยนต์ขนาดใหญ่ และขนาดเล็กลงมา ได้ถูกจำกัดเพียงแต่ภายในรัฐหรือเขตการปกครองหนึ่งเท่านั้น แต่บางสถาบัน เช่น ภาคการเงิน การประกันภัย และการสื่อสารได้มีการครอบคลุมทั้งประเทศ และสำหรับกลุ่มอุตสาหกรรมรถยนต์การระงับข้อพิพาทจะดำเนินการโดยสมาคมหรือหอการค้า ซึ่งผู้บริโภคสามารถติดต่อผ่านสมาคมหรือหอการค้านั้นหรือสหพันธ์การค้าและการซ่อมแซมรถยนต์แห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้

ในส่วนของประเทศไทยนั้น มีกฎหมายหลายฉบับที่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภคเกี่ยวกับสินค้าอันมีลักษณะเป็นการคุ้มครองสินค้าประเภททั่วไป อันได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะสัญญาเช่าซื้อ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 รวมถึงพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ซึ่งการคุ้มครองผู้บริโภคเฉพาะในกรณีที่ผู้บริโภคได้รับความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ไม่ว่าจะเป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ อนามัย จิตใจ หรือทรัพย์สิน ทั้งนี้แม้ในปัจจุบันจะมีประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่อง ให้ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา พ.ศ. 2555 เมื่อได้ทำการศึกษาในประกาศฉบับดังกล่าวแล้ว จะพบว่าบทบัญญัติในประกาศฉบับนี้ไม่สามารถนำมาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ใหม่ที่มีอยู่หลายกรณีได้ จึงยังต้องไปนำกฎหมายทั่วไป เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาบังคับใช้ควบคู่กันตามที่ได้ปฏิบัติมาโดยตลอด เป็นสาเหตุให้กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศไทยที่ได้กล่าวมาข้างต้นไม่มีประสิทธิภาพที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างกรอบในการคุ้มครองผู้บริโภคเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับผู้บริโภคจากการทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ใหม่ที่ต้องประสบกับปัญหาในกรณีที่สินค้าของผู้ประกอบการมีความชำรุดบกพร่อง อันเป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติ หรือประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญา ทำให้มีความไม่ปลอดภัยในการใช้สอย และรถยนต์ใหม่นั้นไม่

สามารถซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพที่สามารถใช้งานได้ตามปกติและจากสภาพก็ควรที่จะมีการเปลี่ยนรถยนต์คันใหม่ให้กับผู้เช่าซื้อ หรือในกรณีที่รถยนต์ใหม่นั้นมีความบกพร่องในส่วนซึ่งเป็นสาระสำคัญและส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของผู้บริโภคหรือบุคคลอื่นใด โดยไม่สามารถทำการซ่อมแซมรถยนต์ให้มีความปลอดภัยตามมาตรฐานที่เหมาะสมกับการนำไปใช้งานได้ ผู้ประกอบการควรทำการเรียกเก็บสินค้ารถยนต์ใหม่ที่ไม่ได้มาตรฐานโดยมีความชำรุดบกพร่องทันที เพราะหากมีการจำหน่ายให้กับผู้บริโภคซึ่งโดยสภาพของรถยนต์ที่มีความชำรุดบกพร่องนับว่าเป็นสินค้าอันตรายนั้น อาจส่งผลให้ผู้บริโภคได้รับความเสี่ยงที่เป็นอันตรายต่อชีวิต ร่างกายของผู้บริโภค

4. วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองผู้เช่าซื้อรถยนต์ใหม่

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเช่าซื้อรถยนต์ใหม่กับผู้บริโภคนั้น จำเป็นต้องพึ่งพาสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค แต่ก็ยังไม่อาจสามารถช่วยเหลือผู้บริโภคตามที่ผู้บริโภคต้องการได้ จึงถือว่าเป็นปัญหาสำคัญอย่างยิ่งที่ควรได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วน โดยประเด็นที่ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์เพื่อหาทางแก้ไข มีดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เช่าซื้อรถยนต์ใหม่เนื่องจากในความคุ้มครองด้านสัญญานั้นเป็นสิทธิที่ต้องได้รับความเป็นธรรมในการทำสัญญา กล่าวคือ ในตัวข้อสัญญานั้นมีอยู่ 2 สถานะโดยในสถานะหนึ่งสัญญาจะเป็นการกำหนดคุณภาพของบริการ โดยบริการจะดีอย่างไร ย่อมเป็นไปตามข้อกำหนดในสัญญา ดังนั้น ในกรณีที่สัญญาเป็นส่วนประกอบของสินค้าและบริการเกี่ยวกับเงื่อนไขและความรับผิดชอบของคู่สัญญา แต่ผู้ให้เช่าซื้อทำสัญญาเอาเปรียบผู้เช่าซื้อรถยนต์ใหม่ซึ่งไม่รู้กฎหมายเขียนถ้อยคำในสัญญาโดยใช้ภาษากฎหมายที่เข้าใจยากประกอบกับสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ใหม่มีการใช้ขนาดตัวอักษรที่เล็กมากทำให้ผู้เช่าซื้อรถยนต์ใหม่ซึ่งไม่รู้กฎหมายอยู่ในเบื้องต้นไม่ค่อยสนใจและสังเกตที่จะอ่านสัญญาเช่าซื้อ ส่งผลให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้เช่าซื้อรถยนต์ใหม่

2. ปัญหาเกี่ยวกับความรับผิดชอบและการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เช่าซื้อที่ได้รับความเสียหายจากการเช่าซื้อรถยนต์ใหม่ เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะในการคุ้มครองผู้บริโภคผู้เช่าซื้อรถยนต์ใหม่ เมื่อเกิดปัญหาจึงต้องใช้กฎหมายทั่วไป คือ กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการละเมิด มาตรา 420¹ ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่บัญญัติไว้อย่างกว้างในการรับผิดชอบ ทำให้มีความยากในการพิสูจน์ความรับผิดชอบและค่าเสียหาย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 472² เมื่อพิจารณาบทบัญญัติที่กล่าวว่า เพียงแต่ทรัพย์สินชำรุดบกพร่องนั้น ไม่ทำให้ผู้ขายต้องรับผิดชอบไป ผู้ขายต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องต่อทรัพย์สินที่ขายต่อเมื่อความชำรุดบกพร่องนั้นต้องถึงขนาดที่ทำให้ทรัพย์สินที่ซื้อขาย

¹ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420

²ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 472

นั้นเสื่อมราคา หรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์ตามปกติหรือประโยชน์ที่มุ่งหมายตามสัญญา หากว่าความชำรุดบกพร่องนั้นไม่ถึงขนาดให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์ตามปกติ หรือประโยชน์ที่มุ่งหมายตามสัญญาแล้วผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งความชำรุดบกพร่องนี้ต้องเกิดขึ้นก่อนหรือต้องมิอยู่ขณะทำสัญญาซื้อขาย แต่หากผู้ซื้อไม่รู้ถึงความบกพร่องนั้น ถ้าความบกพร่องเกิดขึ้นภายหลังจากที่ส่งมอบรถยนต์ใหม่เป็นของผู้ซื้อแล้ว ต้องพิจารณาเรื่องการรับเคราะห์ตามมาตรา 370³ ซึ่งเกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ซื้อรถยนต์ใหม่เนื่องจากไม่สามารถล่วงรู้ถึงความบกพร่องได้ในขณะส่งมอบรถ เพราะจะล่วงรู้ถึงความชำรุดบกพร่องได้ก็เมื่อนำรถยนต์ใหม่ออกใช้งานจริง จึงควรมีมาตรการบังคับเด็ดขาดในเรื่องความชำรุดบกพร่องที่เกิดขึ้นกับรถยนต์ใหม่

3. ปัญหาเกี่ยวกับการบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อและการยึดรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนของผู้ให้เช่าซื้อ สัญญาเช่าซื้อที่ผู้ให้เช่าซื้อใช้นั้นแทบทุกรายมีลักษณะเป็นสัญญาสำเร็จรูป โดยผู้เช่าซื้อไม่มีอำนาจต่อรองรายละเอียดที่จะระบุไว้ในสัญญาเช่าซื้อกับผู้ให้เช่าซื้อ โดยในส่วนของ การบอกเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าซื้อจะแตกต่างจากสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อของผู้เช่าซื้อที่กล่าวมา นั่นคือ หากผู้ให้เช่าซื้อจะบอกเลิกสัญญาต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าผู้เช่าซื้อผิดนัดไม่ใช้เงินสามคราวติดกัน หรือกรณีผู้เช่าซื้อกระทำความผิดสัญญาในข้อที่เป็นสาระสำคัญที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนั้น ด้วยเนื่องจากเมื่อตกลงทำสัญญาเช่าซื้อแล้วผู้ให้เช่าซื้อย่อมต้องผูกพันตามคำมั่นของตนเองที่ได้ให้ไว้แก่ผู้เช่าซื้อว่าจะขายทรัพย์สินหรือจะให้ทรัพย์สินตกเป็นสิทธิแก่ผู้เช่าซื้อ โดยเงื่อนไขที่ผู้เช่าซื้อได้ใช้เงินเป็นจำนวนเท่านั้นเท่านั้นคร่าวตามข้อสัญญา ดังนั้น หากผู้เช่าซื้อยังชำระเงินค่าเช่าซื้อ มาโดยตลอดหรือไม่ได้กระทำความผิดในข้อสัญญาเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อก็ไม่น่าที่จะใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อกับผู้เช่าซื้อได้

4. ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการของรัฐในการควบคุมธุรกิจการให้เช่าซื้อรถใหม่ตามพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าไม่ปลอดภัย พ.ศ.2551 มาตรา 7⁴ ได้มีการกำหนดข้อยกเว้นความรับผิดของผู้ประกอบการไว้โดยกำหนดขอบเขตความไม่ต้องรับผิดไว้อย่างกว้างๆ ไม่ชัดเจนโดยเฉพาะ (2) (3) ที่บัญญัติความรับผิดไว้อย่างกว้างจึงต้องอาศัยการตีความถึงวัตถุประสงค์ของกฎหมายว่ามุ่งคุ้มครองกรณีใดเพียงใดบ้าง ซึ่งทำให้ผู้บริโภคที่เป็นผู้เช่าซื้อรถยนต์ใหม่ไม่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายตามที่ควรจะได้รับ

³ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 370

⁴พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าไม่ปลอดภัย พ.ศ.2551 มาตรา 7

5. ข้อเสนอแนะ

1. ควรกำหนดมาตรการกฎหมายในการทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ใหม่ไว้เป็นการเฉพาะเพื่อใช้ควบคุมในเรื่องมาตรการทางกฎหมายในการกำหนดอัตราดอกเบี้ย ค่าตอบแทนอื่นๆ ในสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ใหม่ให้มีความชัดเจน ดังนี้

1.1 ควรกำหนดวิธีที่เป็นหลักในการใช้คำนวณอัตราดอกเบี้ยเฉพาะธุรกิจเช่าซื้อรถยนต์ และไม่ยกเว้นให้กับสถาบันการเงินใดสถาบันหนึ่ง ที่ประกอบกิจการให้สินเชื่อเช่าซื้อรถยนต์ใหม่ และยกเลิกการคำนวณในรูปแบบเดิม ทั้งในส่วนที่สถาบันการเงินจะเรียกเก็บในส่วนอื่น ต้องระบุให้ชัดเจนว่าเป็นค่าใช้จ่ายส่วนใด

1.2 ควรกำหนดให้ยกเลิกการคิดเบี้ยปรับจากการค้างชำระโดยให้ถือตามกฎหมายที่ตราขึ้นเฉพาะกับสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ใหม่ (แก้ปัญหาในเรื่อง การตีความว่าไม่เป็นลักษณะสัญญา กู้ยืมเงินที่ไม่ถือว่าเป็นดอกเบี้ย) ซึ่งไม่สอดคล้องในด้านข้อเท็จจริงที่ผู้เช่าซื้อถูกเอารัดเอาเปรียบ ซึ่งได้รวมดอกเบี้ยไว้ในราคารถยนต์เต็มจำนวน และคูณจำนวนปีแล้วจึงมาหารตามจำนวนงวดที่ต้องชำระ หากคิดเบี้ยปรับเข้าไปด้วยถือเป็นการคิดดอกเบี้ยซ้อนดอกเบี้ย ให้เป็นการต้องห้าม และหากจะคิดเป็นค่าใช้จ่ายส่วนอื่น ก็ต้องระบุ ชัดเจนตาม ข้อ 1

1.3 กำหนดให้องค์กรและคณะกรรมการที่มีอำนาจตามกฎหมายที่ตราขึ้นใหม่สามารถเข้าควบคุม ในการคิดคำนวณอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริง ในสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ใหม่ โดยกำหนดให้สถาบันการเงินยื่นแบบการคำนวณเพื่อให้คณะกรรมการได้ทำการตรวจ และได้รับการพิจารณาตามขั้นตอน ก่อนมีการนำไปคิดคำนวณกับสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ใหม่

2. ควรกำหนดมาตรการในการขอเปลี่ยนรถยนต์คันใหม่เมื่อรถยนต์ใหม่มีความชำรุดบกพร่องจากกรณีสัญญาเช่าซื้อโดยระบุไว้ในกฎหมาย เช่าเงื่อนไข ดังนี้

2.1 นับแต่วันรับรถยนต์ใหม่จากผู้ขาย ภายในระยะเวลาไม่เกิน 180 วัน หรือใช้งานไม่เกิน 10,000 กิโลเมตร สำหรับรถยนต์ใหม่ประเภทเก๋ง ที่นั่งไม่เกิน 7 คน ที่มีกำลังเครื่องยนต์ขนาดไม่เกิน 3,000 ซีซี หากเกิดความชำรุดบกพร่องที่ไม่ใช่เกิดจากอุบัติเหตุให้มีสิทธิ์ขอเปลี่ยนรถยนต์คันใหม่ได้นับแต่วันรับรถยนต์ใหม่นั้น

ภายในระยะเวลาไม่เกิน 90 วัน หรือใช้งานไม่เกิน 5,000 กิโลเมตร สำหรับรถยนต์ใหม่ประเภท จดทะเบียนกับนายทะเบียนขนส่ง ที่มีลักษณะใช้รับบรรทุกหรือรับจ้างในลักษณะผู้ประกอบการขนส่งหากเกิดความชำรุดบกพร่องที่ไม่ใช่เกิดจากอุบัติเหตุให้มีสิทธิ์ขอเปลี่ยนรถยนต์คันใหม่ได้นับแต่วันรับรถยนต์ใหม่นั้น

หากฝ่ายผู้ขายและผู้ผลิตมีข้อโต้แย้ง ฝ่ายผู้ขายและผู้ผลิตต้องเป็นฝ่ายพิสูจน์ข้อโต้แย้งนั้น หลังจากนั้นถ้าหากผู้ผลิตและผู้จำหน่ายไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข ก็สามารถดำเนินคดีในศาลต่อไป

ในกรณี ผู้เช่าซื้อพอใจที่จะรับการเปลี่ยนหรือซ่อมแซม เฉพาะส่วนที่ชำรุดบกพร่อง ก็สามารถทำได้ และให้ผู้ขายและผู้ผลิตดำเนินการโดยไม่ชักช้า

2.2 ในระหว่างช่วงเวลาที่มีการเสนอเปลี่ยนรถยนต์ใหม่ ต้องกำหนดให้สถาบันการเงินที่เป็นผู้ให้สินเชื่อทำการขยายระยะเวลาในการผ่อนชำระราคาค่างวดรถยนต์ใหม่ โดยให้เริ่มผ่อนชำระนับแต่วันที่ได้รับรถยนต์คันใหม่เรียบร้อยแล้ว รวมถึงกรณีระหว่างที่ทำการซ่อมแซมรถยนต์ใหม่ที่เกิดความชำรุดบกพร่องด้วย

ให้นิยามศัพท์ใช้เป็นการเฉพาะ ดังนี้

2.3 “ความชำรุดบกพร่องที่เกิดกับรถยนต์ใหม่” หมายถึง การที่รถยนต์ที่ไม่เคยผ่านการจดทะเบียนกับกรมการขนส่งทางบก มาก่อนเลยนับตั้งแต่ได้รับการผลิตออกมาจากโรงงานผลิตและประกอบรถยนต์ใหม่ทั้งในและต่างประเทศ เกิดชำรุดเสียหายจนเป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้ตามปกติ ตามวิสัยของการใช้ทรัพย์สินตามข้อกำหนดในสัญญา กล่าวคือ ต้องเป็นความเสียหายในเนื้อหาวัตถุเหนือทรัพย์สินนั้น

3. ควรกำหนดมาตรการให้จัดแยกรายละเอียดเกี่ยวกับการใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อ และการติดตามยึดรถยนต์ที่เช่าซื้อคืนออกเป็นประเภทอีกหมวดและให้มีเนื้อหาว่าผู้ให้เช่าซื้อหรือผู้เช่าซื้อที่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาเช่าซื้อได้ และเมื่อบอกเลิกสัญญาแล้ว ให้คู่สัญญาแต่ละฝ่ายกลับคืนสู่ฐานะเดิมโดยให้แต่ละฝ่ายมีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อไปนี้

3.1 สิทธิของผู้เช่าซื้อ ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อเป็นฝ่ายบอกเลิกสัญญาโดยยังมีได้เป็นผู้ผิदनไม่ถือว่าเป็นฝ่ายผิดสัญญา และได้มีการส่งมอบรถยนต์ใหม่ที่เช่าซื้อให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อแล้ว ผู้เช่าซื้อไม่จำเป็นต้องเป็นรับผิดชอบ ในค่าขาดประโยชน์จากการใช้รถยนต์ใหม่ ดอกเบี้ย เบี้ยปรับ และค่าเสียหายอื่นๆ อันมิได้เกิดขึ้นเพราะความผิดของฝ่ายผู้เช่าซื้อ

3.2 ในกรณีที่ผู้เช่าซื้อ เป็นฝ่ายบอกเลิกสัญญาโดยเป็นฝ่ายผิदनผิดสัญญาและยังไม่ได้มีการส่งมอบรถยนต์ใหม่ที่เช่าซื้อให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อยังคงต้องรับผิดชอบในค่าขาดประโยชน์จากการใช้รถยนต์ใหม่ ดอกเบี้ย และค่าเสียหายอื่นๆ อันเกิดขึ้นก่อนมีการส่งมอบรถยนต์ใหม่คืนให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ โดยให้ใช้การคำนวณตามที่กฎหมายเฉพาะได้กำหนดไว้ นั้นด้วย

4. ควรกำหนดมาตรการให้มีกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ใหม่เพื่อจัดตั้งหน่วยงานหรือองค์กรเฉพาะเกี่ยวกับสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ใหม่ โดยให้แยกจากหน่วยงานของคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค เพื่อให้เกิดภาพที่ชัดเจนของการใช้กฎหมายเฉพาะ ซึ่งจะเป็นการบัญญัติรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ใหม่ ทั้งยังเป็นการสนับสนุนในเรื่องการจัดทำคู่มือแนะนำผู้บริโภคที่เป็นผู้เช่าซื้อรถยนต์ใหม่ โดยมีบทบัญญัติของกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับสัญญาเช่าซื้อรถยนต์ใหม่ไว้เพื่อรับรองการดำเนินการของหน่วยงานและองค์กรที่จะมาทำหน้าที่ในการส่งเสริมให้ความรู้ในด้านกฎหมายและจัดทำคู่มือให้กับผู้บริโภค ซึ่งคู่มือที่จัดทำขึ้นนั้นให้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาและสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานในการฟ้องร้องคดีในศาลได้

และให้รัฐกำหนดมาตราที่มีบทลงโทษหากมีการฝ่าฝืนหรือใช้วิธีการเลี่ยงข้อกฎหมายที่มีการบังคับใช้เพื่อให้การควบคุมเกิดประสิทธิผลตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย โดยให้มีบทบัญญัติ ดังนี้

4.1 ให้หน่วยงานหรือองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเป็นองค์กรอิสระในการกำกับดูแล ตามกฎหมายฉบับนี้ ให้มีคณะกรรมการตามคุณสมบัติ ดังนี้

- 1) คุณวุฒิปริญญาด้านวิศวกรรมยานยนต์ต้องมีประสบการณ์ทำงานไม่น้อยกว่า 3 ปี
- 2) คุณวุฒิปริญญาด้านบัญชีและมีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 3 ปี
- 3) ผู้ที่เคยมีประสบการณ์ทำงานมากกว่า 3 ปี จากสถาบันการเงินด้านให้สินเชื่อ
- 4) ผู้มีใบประกอบวิชาชีพทนายความและเคยว่าความคดีแพ่ง ไม่น้อยกว่า 150 คดี
- 5) ผู้มีคุณวุฒิปริญญาด้านนิติศาสตร์บัณฑิตและมีประสบการณ์ทำงานด้านกฎหมายไม่น้อยกว่า 3 ปี

หน่วยงานหรือองค์กรนี้สามารถถูกตรวจสอบได้จากสมาชิกและกลุ่มบุคคลของผู้บริโภคที่เข้าร่วมจัดตั้งขึ้นในรูปแบบเอกชนได้

4.2 ให้มีประธานกรรมการหนึ่งคน และให้มีคณะกรรมการตามคุณสมบัติ ข้างต้นอีกด้านละสามคน มีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละสามปี แต่อาจได้รับการแต่งตั้งใหม่ได้เป็นระยะเวลาติดต่อกันไม่เกินอีกหนึ่งวาระ

บรรณานุกรม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าไม่ปลอดภัยพ.ศ.2551

วริยา งามนิล.(2544). *มาตรการทางกฎหมายในการประกอบธุรกิจและการคุ้มครองผู้บริโภค* วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. วิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดอนเมือง กรุงเทพมหานคร :

สุขุม ศุภนิธย์. (2544). *องค์กรเอกชนเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค*. กรุงเทพฯ: วิทยุชน.

Lemon Check.(2010). *New York Lemon Law*. สืบค้นเมื่อ 27 พฤษภาคม 2558, จาก http://www.carlemon.com/lemon/ny_law.html